

Психологічне здоров'я особи й суспільства

УДК 159.922.73-053.66

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ВНУТРІШНЬОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ 10-11-РІЧНИХ ХЛОПЦІВ

Тетяна Партико

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
partyko@ext.franko.lviv.ua

Досліджено вплив характерологічних рис, самооцінки й соціальної рефлексії на стан внутрішньої залежності хлопців віком 10-11 років. Виявлено, що відповідальність залежних хлопців детермінується вищим самоконтролем і нижчою домінантністю. У незалежних 10-річних хлопців і в тих, хто не визначився, відповідальність детермінується сміливістю, в 11-річних – самоконтролем. На самооцінку 11-річних залежних хлопців впливає очікувана оцінка батька; на оцінку незалежних і тих, які не визначилися, – матері, учителів і друзів. Зроблено висновок про те, що важливу роль у структурі характеру залежних хлопців відіграє самоконтроль; особистісні чинники внутрішньої залежності 10-ти й 11-річних хлопців різні; стан внутрішньої залежності позитивно впливає на загальний психічний стан 10-річних хлопців.

Ключові слова: внутрішня залежність, риси характеру, самооцінка, відповідальність, самоконтроль, хлопці.

Постановка проблеми

Проблема внутрішньої залежності – це проблема відсутності свободи волі, дій, вибору, помислів або почуттів. Вона постає уже в дитячому віці. Чимало науковців говорить про відмінності між залежною поведінкою хлопців і дівчат [1, 2, 4, 5 та ін.]. Тому, очевидно, переживання внутрішньої залежності в них теж зумовлені різними чинниками.

У статті розглянуто особистісні чинники внутрішньої залежності хлопців – їхні психологічні особливості вивчено значно менше, ніж дівчат. Від початку ХХ ст. – часу, коли вчених зацікавили індивідуальні відмінності між людьми, зокрема відмінності між чоловіками й жінками, посилилася суспільна боротьба за рівноправність жінок. Тому в центрі наукових інтересів виявилися саме жінки й дівчата. З кінця ХХ – початку ХХІ ст. дедалі частіше можна почути про фемінізацію сучасних хлопців.

У цьому контексті актуальнішим стає прийняття з боку хлопців статево-рольового стереотипу незалежної поведінки. Традиційно вважають, що вже в чотири-п'ятирічних хлопчиків формується стереотип, що відповідає таким рисам, як великий, гомінкий, бойовий, розумний, а також незалежний. Пріоритет останньої риси засвідчують дитячі ігри, під час яких хлопці стверджують свою індивідуальність, намагаючись відокремитися від вихователів і матерів. При цьому вони надають перевагу груповій діяльності [2, с. 230].

Б. Фагот, К. Лейнбах і С. О'Бойл у 90-х роках ХХ ст. під час ігрового експерименту спостерігали за чотирирічними дітьми. Діти-продавці пропонували хлопчикам купити лютих ведмедів, а дівчаткам – пухнастих котиків. Автори дослідження роблять висновок: діти ще в ранньому віці пов'язують одні властивості з чоловічою статтю, а інші – з жіночою. Вони внутрішньо мотивовані набувати ті цінності, інтереси й моделі поведінки, які властиві відповідній статі, і розвивають дуже жорсткі й стереотипні уявлення про те, що роблять хлопчики, і що – дівчатка. У разі порушення цих стереотипів діти можуть відчувати незручність і тривогу. Значною мірою ці стереотипи формує сім'я [див. 1, с. 434].

Порівнюючи поведінку чотирирічних хлопчиків і дівчаток, К. Карпентер дійшла висновку, що в ситуаціях прохань чи вимог з боку дорослих або ровесників хлопчики є активнішими і менш піддатливими, ніж дівчатка. Хлопців приваблює неструктурована поведінка, до якої дорослих або мінімально залучено, або не залучено загалом; вони рідко звертаються до них по допомогу [3]. Така неструктурована з боку дорослих діяльність, на думку К. Карпентер, сприяє формуванню асертивності (тобто відкритої поведінки, коли дитина обстоює свої права, однак шкоди іншим при цьому не заподіює), а також наполегливості, самовпевненості та лідерських тенденцій хлопців. Дослідниця вважає, що зміна соціальної ситуації розвитку дитини може призвести до зміни цих рис [4].

Наприкінці 80-х років ХХ ст. виявлено вплив індивідуальних особливостей дитини на її залежну поведінку [7] і сталість цієї характеристики з огляду на стать [6]. В обох дослідженнях вдалося виявити певні закономірності тільки для дівчат; для хлопців вони не були характерними. Тому питання про особистісні чинники внутрішньої залежності сучасних хлопців потребує ґрунтовнішого вивчення.

Гіпотези дослідження

Дослідження здійснено, щоб перевірити такі гіпотези:

1. Відповідальність залежних і незалежних хлопців детермінують різні чинники.
2. Особистісні чинники внутрішньої залежності 10-ти й 11-річних хлопців різні.
3. Роль батька й матері у формуванні особистості залежних і незалежних хлопців різна.
4. Стан внутрішньої залежності негативно впливає на загальний психічний стан хлопців.

Завдання дослідження

Завданням дослідження було з'ясувати відмінності і взаємозв'язки між характерологічними рисами, самооцінкою і соціальною рефлексією батьків, учителів і друзів у 10-ти й 11-річних внутрішньо залежних хлопців. Нас також цікавила роль відповідальності й самоконтролю у структурі особистісних рис залежних і незалежних хлопців і те, як стан внутрішньої залежності впливає на їхній загальний психічний стан.

Об'єкт та предмет дослідження

Об'єкт дослідження – стан внутрішньої залежності хлопців; предмет – зумовленість цього стану характерологічними рисами, самооцінкою, соціальною рефлексією і віком.

Характеристика досліджуваних

У дослідженні взяли участь 216 хлопців: 117-10-річних і 99-11-річних. Серед 10-річних внутрішньо залежними виявилися 67 хлопців, що становить 57,3 % загальної кількості досліджуваних цього віку; внутрішньо незалежними – 50 хлопців, що становить відповідно 42,7 %. Для 11-річних кількість внутрішньо залежних становить 53 хлопці (53,5 %), незалежних – 46 (46,5 %). Відповідно до цього поділу було сформовано експериментальні й контрольні групи (ЕГ і КГ). До експериментальної групи увійшли залежні 10-річні (ЕГ₁₀) і 11-річні (ЕГ₁₁) хлопці. На запитання "Що тобі заважає бути внутрішньо незалежною людиною?" вони називали якусь причину, наприклад, заважають батьки, школа або однокласники тощо. До контрольної групи увійшли хлопці 10-11 років (КГ₁₀ і КГ₁₁), які на вищенаведене запитання відповіли, що їм ніщо не заважає, а також ті хлопці, які ще не визначилися.

Методики дослідження

У роботі використано дитячий варіант методики Кеттела (16 PF) і методику самооцінки та соціальної рефлексії Щура. Достовірність одержаної інформації перевірено математико-статистичними методами: t-критерієм Стюдента і коефіцієнтом лінійної кореляції Пірсона.

Результати порівняльного та кореляційного аналізу для експериментальної групи (ЕГ₁₀ і ЕГ₁₁)

Порівнявши результати ЕГ₁₀ і ЕГ₁₁, ми виявили статистично значущі відмінності за показниками "Н-смівість", "СРМ-соціальна рефлексія матері" і "СРБ-соціальна рефлексія батька" (див. табл. 1).

Табл. 1

Статистично достовірні відмінності середніх арифметичних показників для експериментальної групи

Показники	Середні арифметичні		t-критерій Стюдента	Рівень достовірності
	ЕГ ₁₀	ЕГ ₁₁		
Н-смівість	5,682	6,961	3,008	0,003
СРМ-соціальна рефлексія матері	5,283	5,962	2,497	0,01
СРБ-соціальна рефлексія батька	4,978	5,712	2,592	0,01

Отже, у внутрішньо залежних хлопців у період від 10 до 11 років підвищується рівень соціальної сміливості, ініціативності, активності, імпульсивності. Цьому віковому періоду також властиве зростання очікуваної оцінки з боку матері та батька: якщо в 10 років вони очікують від батьків оцінки, яку можна охарактеризувати словами "Ти – добра дитина", то в 11 років – "Ти – дуже добра дитина". Інакше кажучи, рівень соціальної рефлексії батьків у залежних хлопців у період від 10 до 11 років зростає.

Результати кореляційного аналізу для груп ЕГ₁₀ і ЕГ₁₁ наведено у табл. 2.

Табл. 2

Статистично значущі кореляції факторів методики Кеттела для експериментальної групи

Назва факторів	ЕГ ₁₀		ЕГ ₁₁	
	г	р	г	р
Н-сміливість – А-комунікабельність	0,359	0,05	0,539	0,01
Н-сміливість – С-емоційна стійкість	0,453	0,01	0,384	0,01
Н-сміливість – D-збудливість	–	–	-0,371	0,01
Н-сміливість – О-впевненість	–	–	0,432	0,01
Н-сміливість – Q ₄ -напруженість	-0,398	0,01	-0,448	0,01
D-збудливість – Е-домінантність	0,449	0,01	0,423	0,01
D-збудливість – G-відповідальність	–	–	-0,563	0,01
D-збудливість – Q ₃ -самоконтроль	-0,433	0,01	-0,663	0,01
D-збудливість – Q ₄ -напруженість	–	–	0,365	0,01
Q ₄ -напруженість – С-емоційна стійкість	–	–	-0,361	0,05
Q ₄ -напруженість – О-впевненість	–	–	0,440	0,01
Q ₄ -напруженість – Q ₃ -самоконтроль	–	–	-0,322	0,05
С-емоційна стійкість – А-комунікабельність	0,661	0,01	0,442	0,01
С-емоційна стійкість – О-впевненість	0,444	0,01	0,409	0,01
О-впевненість – А-комунікабельність	0,545	0,01	0,377	0,01
Q ₃ -самоконтроль – Е-домінантність	–	–	-0,420	0,01
Q ₃ -самоконтроль – G-відповідальність	0,465	0,01	0,589	0,01
Е-домінантність – G-відповідальність	-0,554	0,01	-0,385	0,01

Отже, у період від 10 до 11 років посилюються зв'язки між характерологічними рисами залежних хлопців. У 10-річних найпоширенішими є кореляції з факторами "Н-сміливість", "С-емоційна стійкість", "А-комунікабельність" і "Q₃-самоконтроль". Якщо внутрішньо залежний хлопчик демонструє вищу соціальну сміливість і активність,

від нього можна очікувати більшої комунікабельності й відкритості у стосунках, вищого самоконтролю й прийняття соціальних норм поведінки, більшої емоційної стійкості й зрілості, а також меншої напруженості і фрустрованості. У свою чергу, вища емоційна стійкість взаємопов'язана з комунікабельністю й упевненістю у своїх силах. На особливу увагу заслуговує роль самоконтролю в цій структурі. У 10-річних внутрішньо залежних хлопців самоконтроль формується за умов підвищення рівня соціальної сміливості й активності, відповідальності й прийняття соціальних норм і правил поведінки, зниження рівня збудливості й надмірної моторної активності.

В 11-річних залежних хлопців, на відміну від 10-річних, основні зміни відбуваються завдяки появі нових зв'язків. Особливо це стосується факторів "Q₄-напруженість" і "D-збудливість". Зникає зв'язок фактора "Q₄-напруженість" з "Е-домінантністю" і з'являється з "О-впевненістю", "С-емоційною стійкістю", "D-збудливістю", "Q₃-самоконтролем". У фактора "D-збудливість" додатково з'являються зв'язки з "G-відповідальністю", "Н-сміливістю" і "Q₄-напруженістю". Крім того, наявний взаємовплив факторів "Н-сміливість" і "О-впевненість", а також "Е-домінантність" і "Q₃-самоконтроль". Це засвідчує, що внутрішня напруженість і стан фрустрації, які з'являються в 11-річних залежних хлопців, уже не взаємопов'язані з їхнім прагненням до доміантності, як це було в 10 років. Натомість вищий внутрішній спокій тепер зумовлений упевненістю у своїх силах, вищою емоційною стійкістю і толерантністю, помірною моторною активністю. Така вирішальна вольова риса дитини на порозі підліткового віку, як самоконтроль, уже не корелює зі соціальною сміливістю й схильністю до ризику, як було в 10-річних залежних хлопців, а починає визначатися спадом напруженості, меншою схильністю до доміантності й незалежності. Цікавим у цьому аспекті є також взаємозв'язок між вищим рівнем збудливості і меншою відповідальністю хлопців.

Щодо взаємозв'язків самооцінки, соціальної рефлексії і характерологічних рис, то виявлено, що в 10 років самооцінка залежних хлопців підвищується в разі вищої очікуваної оцінки з боку вчителів ($r = 0,487$; $p < 0,01$); зв'язку самооцінки з рисами характеру виявити не вдалося. В 11 років аналогічний вплив на самооцінку має очікувана оцінка з боку батька ($r = 0,483$; $p < 0,01$). Крім того, самооцінка починає залежати від факторів "Н-сміливість" ($r = 0,309$; $p < 0,05$) і "Е-домінантність" ($r = 0,303$; $p < 0,05$). Отже, самооцінка 11-річних залежних хлопців зростатиме за умови, якщо вони демонструватимуть більшу соціальну сміливість і незалежність і вважатимуть, що батько про них високої думки.

Результати порівняльного та кореляційного аналізу для контрольної групи (КГ₁₀ і КГ₁₁)

Порівнявши результати КГ₁₀ і КГ₁₁, ми виявили статистично значущі відмінності за показниками "Н-сміливість", "G-відповідальність", "Q₃-самоконтроль", "Q₄-напруженість", "СРМ-соціальна рефлексія матері" і "СРБ-соціальна рефлексія батька" (див. табл. 3).

Табл. 3

Статистично достовірні відмінності середніх арифметичних показників для контрольної групи

Показники	Середні арифметичні		t-критерій Стьюдента	Рівень достовірності
	КГ ₁₀	КГ ₁₁		
Н-сміливість	5,460	7,400	4,168	0,001
G-відповідальність	5,660	6,867	2,830	0,006
Q ₃ -самоконтроль	4,960	5,822	2,114	0,04
Q ₄ -напруженість	6,500	5,422	2,325	0,02
СРМ-соціальна рефлексія матері	5,594	6,279	2,214	0,03
СРБ-соціальна рефлексія батька	5,313	6,047	2,576	0,01

Результати, наведені у табл. 2, засвідчують, що 11-річні незалежні хлопці, а також ті, хто не визначився щодо своєї внутрішньої незалежності, демонструють, порівняно з 10-річними, вищу соціальну сміливість і активність, поводяться вільніше і є менш напруженими, одночасно виявляючи вищу нормативність поведінки, наполегливість, ділову спрямованість і вищий контроль за своєю поведінкою. Від матері й батька вони очікують вищої оцінки своєї особи. В 11 років цю оцінку можна охарактеризувати словами "Ти – дуже добра дитина". Отже, в КГ, як і в ЕГ, рівень соціальної рефлексії батьків у період від 10 до 11 років зростає.

Розглянемо результати кореляційного аналізу для груп КГ₁₀ і КГ₁₁ (див. табл. 4).

Для групи 10-річних хлопців найхарактернішими виявилися взаємозв'язки факторів "Н-сміливість", "С-емоційна стійкість", "О-впевненість" і "А-комунікабельність". Якщо внутрішньо незалежні хлопчики і ті, які ще не визначилися, демонструють досить високу емоційну стабільність, від них можна очікувати й упевненості у своїх силах, соціальної сміливості й комунікабельності. Водночас упевнені хлопці є менш напруженими. Також соціально сміливі 10-річки демонструватимуть вищу відповідальність і нормативність поведінки.

У центрі кореляційної плеяди 11-річних хлопців – фактори "А-комунікабельність", "D-збудливість" і "Q₄-напруженість". До взаємозв'язків, які характерні для 10-річок, в 11 років додаються кореляції між збільшенням рівня напруженості, з одного боку, і посиленням збудливості та домінантності, послабленням комунікабельності, сміливості й самоконтролю – з другого. Якщо хлопці збудливі, то їм, на відміну від 10-річок, притаманні більша напруженість і менша відповідальність, а також нижчий самоконтроль і комунікабельність.

Табл. 4

Статистично значущі кореляції факторів методики Кеттела для контрольної групи

Назва факторів	КГ ₁₀		КГ ₁₁	
	r	p	r	p
Н-сміливість – А-комунікабельність	0,468	0,01	0,636	0,01
Н-сміливість – С-емоційна стійкість	0,596	0,01	0,592	0,01
Н-сміливість – G-відповідальність	0,440	0,01	–	–
Н-сміливість – О-впевненість	–	–	-0,492	0,01
Н-сміливість – Q ₄ -напруженість	–	–	-0,389	0,05
D-збудливість – А-комунікабельність	–	–	-0,474	0,01
D-збудливість – Е-домінантність	0,519	0,01	0,422	0,01
D-збудливість – G-відповідальність	–	–	-0,454	0,01
D-збудливість – Q ₃ -самоконтроль	–	–	-0,539	0,01
D-збудливість – Q ₄ -напруженість	–	–	0,546	0,01
Q ₄ -напруженість – А-комунікабельність	–	–	-0,692	0,01
Q ₄ -напруженість – Е-домінантність	–	–	0,538	0,01
Q ₄ -напруженість – О-впевненість	0,494	0,01	0,351	0,05
Q ₄ -напруженість – Q ₃ -самоконтроль	–	–	-0,385	0,05
С-емоційна стійкість – А-комунікабельність	0,635	0,01	0,573	0,01
С-емоційна стійкість – О-впевненість	-0,450	0,01	-0,567	0,01
О-впевненість – А-комунікабельність	0,449	0,01	0,458	0,01
Q ₃ -самоконтроль – Е-домінантність	–	–	-0,490	0,01
Q ₃ -самоконтроль – G-відповідальність	–	–	0,414	0,01

Показовим є порівняння самоконтролю в 10-ти й 11-річних незалежних хлопців. У старших хлопців (11 років) вищий самоконтроль зумовлений нижчою збудливістю, домінантністю, незалежністю й напруженістю, але більшою відповідальністю. Ці зв'язки мають і зворотну дію, тобто нижча збудливість, домінантність, незалежність і напруженість, а також вища відповідальність зумовлені вищим самоконтролем. У молодших хлопців (10 років) таких взаємозалежностей встановити не вдалося.

Щодо самооцінки й соціальної рефлексії хлопців із КГ, то вища самооцінка 10-річок пов'язана з вищою очікуваною оцінкою з боку вчителів ($r = 0,510$; $p < 0,01$) і більшою схильністю їх до домінантності ($r = 0,380$; $p < 0,05$). Самооцінка 11-річок взаємопов'язана з тією оцінкою, якої вони очікують від своєї матері ($r = 0,312$; $p < 0,05$), учителів ($r = 0,357$; $p < 0,05$) і друзів ($r = 0,539$; $p < 0,01$). Достовірний зв'язок також є між самооцінкою й емоційною стійкістю ($r = 0,322$; $p < 0,05$): що

вища самооцінка незалежних 11-річних хлопців, то емоційно стабільніше вони почуваються, і навпаки.

Узагальнення результатів

Результати дослідження засвідчують, що в 10-річному віці 57,3 % хлопців вважають себе внутрішньо залежними, а в 11 років – 53,5 %. Розглянемо такі важливі параметри внутрішньої залежності (незалежності), як відповідальність і самоконтроль. У залежних хлопців не виявлено ні зростання, ні спадання цих показників у період між 10-ма й 11-ма роками. Водночас у групі незалежних хлопців і тих, хто не визначився, для цього вікового періоду характерне підвищення рівня самоконтролю й особливо помітне посилення відповідальності на тлі загального зниження рівня напруженості.

Очевидно, у структурі характерологічних рис 10-річних залежних хлопців самоконтроль виконує дещо іншу роль, ніж у структурі решти хлопців-однолітків. А саме: самоконтроль координує відповідальність, сміливість і збудливість. Схильність хлопців до залежності призводить до підвищення рівня відповідальності й нормативності поведінки і зменшує внутрішню напруженість, що, у свою чергу, підвищує соціальну сміливість і активність. Отже, якщо в залежних 10-річних хлопців відповідальність зумовлена вищим самоконтролем і нижчою домінантністю, то в інших хлопців-однолітків – сміливістю.

Особистісні чинники внутрішньої залежності в 11-річних хлопців дещо інші. До зв'язків, які не пов'язані з віковими змінами і які характеризують саме стан залежності, можна зарахувати появу кореляції між напруженістю й емоційною нестійкістю і втрату зв'язку між напруженістю й домінантністю. Залежним 11-річкам також не властиве характерне для інших хлопців-однолітків підвищення рівня відповідальності, самоконтролю і внутрішньої напруженості в період між 10 та 11 роками. Їхня самооцінка починає детермінуватися домінантністю й сміливістю, тоді як в інших однолітків – емоційною стійкістю. Відмінності також є у взаємозв'язку між самооцінкою й соціальною рефлексією батьків. Попри те, що соціальна рефлексія щодо батьків з віком посилюється в усіх хлопців, самооцінка залежних 11-річок формується, насамперед, під впливом уявної оцінки з боку батька (що вищої оцінки очікують від батька, то вища самооцінка хлопця). У незалежних хлопців того самого віку, а також у тих, хто не визначився, самооцінка залежить від оцінки, якої очікують з боку матері, учителів і друзів.

Висновки

1. Наприкінці дитинства, у 10-11 років, більше половини хлопців відчують себе внутрішньо залежними від різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників.
2. Відповідальність 10-11-річних залежних хлопців детермінується вищим самоконтролем і нижчою домінантністю. У незалежних 10-річних хлопців і в тих, хто не визначився, відповідальність детермінується сміливістю, в 11-річних – самоконтролем. Отже,

перша гіпотеза цілковито підтвердилася щодо 10-річок і частково стосовно 11-річок.

3. Важливу роль у структурі характеру залежних 10-11-річних хлопців відіграє самоконтроль. У 10 років ця роль полягає в координації відповідальності, сміливості і збудливості: що вищий самоконтроль демонструватиме залежний хлопець, то вищої відповідальності за свої вчинки і сміливості, з одного боку, і нижчої збудливості й моторної активності – з другого, можна від нього очікувати. Для 11-річних залежних хлопців характерно те, що внутрішня напруженість і фрустрація перестають впливати на їхню залежність, натомість впливають на незалежних хлопців і тих, хто не визначився. З цього випливає, що особистісні чинники внутрішньої залежності 10-ти й 11-річних хлопців різні. Це є підтвердженням нашої другої гіпотези.
4. Самооцінка більшості хлопців 10-11 років наближається до вищого за середній рівня. Самооцінка 10-річних залежних хлопців слабо інтегрована з особистісними рисами дитини й соціальною рефлексією батьків. В 11 років така інтеграція з'являється, насамперед, щодо схильності хлопців до домінування й демонстрування соціальної сміливості. Провідну роль у цьому процесі відіграватиме особа батька. У залежного хлопця, який очікує від свого батька високої оцінки, формуватиметься вищий рівень самооцінки, і він, відповідно, буде більше схильний до домінантності, незалежності й соціальної сміливості. В інших хлопців-однолітків (незалежних і тих, хто не визначився) самооцінка формується під впливом очікуваної оцінки матері, учителів і друзів, а також залежить від емоційної стійкості хлопців. Отже, роль батька й матері у формуванні особистості 11-річних залежних і незалежних хлопців різна. Це частково підтверджує третю гіпотезу – лише стосовно 11-річних.
5. Стан залежності в 10-річних хлопців знімає внутрішню напруженість і завдяки цьому сприяє посиленню соціальної сміливості й активності; в 11-річних таких зв'язків не виявлено. Тому можна стверджувати, що внутрішня залежність позитивно впливає на загальний психічний стан тільки 10-річних хлопців. Отже, четверту робочу гіпотезу не підтверджено.

Література:

1. Крайг Г. Психология развития. 7 е изд. – СПб.: Питер, 2000. – 992 с.
2. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер, 2000. – 688 с.
3. Carpenter C. J. Activity Structure and play: Implications for socialization. In M. Liss (Eds.) Social and cognitive skills: Sex roles and children's play. – N. Y.: Academic Press, 1983. – P. 117-145.
4. Carpenter C. J., Huston A. C., Holt W. Modification of preschool sex-typed behaviors by participation in adult-structured activities. Sex Roles. – 1986. – № 14. – P. 603-615.

5. Huston A. C. "Sex-typing." In P. H. Mussen (Ed.), Handbook of child psychology (4th ed.); vol. 4: E. M. Hetherington (Ed.), Socialization, personality, and social development. – New York: Wiley, 1983. – P. 521-537.
6. Kagan J., Moss H. A. Birth to Maturity. – N. Y., 1962. – P. 354.
7. Steinberg L. D., Silverberg S. B. The Vicissitudes of Autonomy in Early Adolescence. Child Development. – 1986. – Ch. 13. – № 57. – P. 841-851.

PERSONAL FACTORS OF INTERNAL DEPENDENCE OF TEN AND ELEVEN-YEAR-OLD BOYS

Tetyana Partyko

L'viv Ivan Franko National University,
Universytets'ka Str., 1, L'viv, 79000, Ukraine,
partyko@ext.franko.lviv.ua

The influence of character features, self-estimation and social reflection on the state of internal dependence of ten and eleven-year-old boys was investigated. It was revealed, that the responsibility of dependent boys was determined by higher self-checking and lower dominance. Among independent ten-year-old boys and those who were not self-defined, the responsibility was determined by boldness, eleven-year boys – by self-checking. The self-estimation of the eleven-year dependent boys is influenced by an expected estimation of a father; independent and those, who were not self-defined – estimation of a mother, teachers and friends. We have made the conclusion that the important place in the structure of character of dependent boys is taken by self-checking; personal factors of internal dependence among the ten and eleven-year-old boys are different; the state of internal dependence positively influences the general mental state of the ten-year-old boys.

Key words: internal dependence, character traits, self-estimation, responsibility, self-checking, boys.